

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ, МАЙСТЕРНОСТІ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

УДК 37.015.311

© 2015

Ворон О.Г.

ФАКТОРИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті обґрунтовано необхідність розвитку інформаційної культури педагога в загальноосвітньому навчальному закладі, проаналізовано умови та фактори розвитку інформаційної культури. Учитель повинен розуміти ту роль, яку він може відігравати у формуванні особистості учня як особистості інформаційної цивілізації. Формувати інформаційну культуру в учнів має учитель, котрий і сам володіє такою культурою. Розвиток інформаційної культури педагога – проблема, від успішного вирішення якої значною мірою залежить ефективність функціонування загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: інформація, інформаційна культура, педагог, умови, фактори.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реалії сьогодення свідчать про поширення інформаційних технологій в усіх галузях виробництва, сфери обслуговування, науки, освіти. Суспільство поступово приходить до розуміння необхідності розвитку інформаційної культури як важливого соціального замовлення, одним з яких є підготовка учнів до швидкого сприйняття й опрацювання великих обсягів інформації, озброєння їх сучасними засобами та технологіями роботи. Концептуальні положення щодо зростання ролі інформації знайшли відображення у Законах України «Про інформатизацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про Національну програму інформатизації» та ін. Це актуалізує проблему управління розвитком інформаційної культури педагога у загальноосвітньому навчальному закладі, здатного ефективно вирішувати професійні завдання в сучасному інформаційному просторі.

Інформаційна культура важлива для кожного педагогічного працівника. Учитель повинен розуміти ту роль, яку він може відігравати у формуванні особистості учня як особистості інформаційної цивілізації. Формувати інформаційну культуру в учнів має учитель, котрий і сам володіє такою культурою.

Формування інформаційної культури педагога буде ефективним, якщо забезпечити комплексний підхід до організації навчального процесу та дотримання таких педагогічних умов: урахування стійкої позитивної мотивації й потреби оновлення інформаційного багажу, забезпечення рефлексивного підходу до процесу формування інформаційної культури, орієнтація на особистісні якості педагога.

Тому для системи освіти організація інформаційної освіти та підвищення інформаційної культури особистості є проблемою першорядного значення, а самі педагогічні працівники стають ключовими постатями, від яких у першу чергу залежить справа реального підвищення рівня інформаційної культури молоді, котра навчається.

Привити смак до систематичного застосування інформаційно-комунікаційних та інноваційних педагогічних технологій, мультимедіа й Інтернету в повсякденному житті стало першочерговим завданням й загальноосвітніх навчальних закладів.

Розвиток інформаційної культури педагога – проблема, від успішного вирішення якої значною мірою залежить ефективність функціонування загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблема формування інформаційної культури педагогів, визначення її змісту та складових широко розглядають Н. Джинчарадзе, В. Беспалько, Р. Вільямс, Б. Гершунський, Д. Джонассен, М. Жалдак, В. Зінченко, К. Колін, Ю. Машбиць, Ю. Рамський, М. Сараф, І. Следзинський, А. Урсул, та ін. Значущими в контексті розгляду питання формування інформаційної культури педагогічних працівників є ідеї дослідників В. Кравець, В. Кухаренко, Н. Новожилової, А. Шабанова, Т. Шорохової, В. Бикова, В. Олійника, М. Жалдака. Питанням управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Ю. Бабанський, В. Маслов, Г. Єльнікова, Л. Ващенко, Л. Калініна, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, В. Пікельна, Ю. Конаржевський, Є. Павлютенков, М. Поташник, О. Тонконога, Т. Шамова, В. Гуменюк, В. Мельник, Є. Хриков, Г. Федоров та ін.

Аналіз наукових досліджень і публікацій дозволяє виділити основні напрямки у вивченні інформаційної культури: роль інформаційної культури у розвитку суспільства (Л. Скворцов, А. Суханов); формування інформаційної культури особистості (М. Близнюк, А. Єршов, М. Коляда); місце інформаційної культури у загальній культурі особистості (М. Вохришева); інформаційна культура у навчальному процесі вищої школи (О. Гончарова, М. Жалдак, О. Співаковський).

Можна відзначити, що формування та підвищення інформаційної культури педагогічних кадрів освітніх установ в епоху переходу людства до інформаційного суспільства є необхідною умовою становлення їх професійної культури. Проблема полягає не у поповненні рівня знань спеціаліста, а в розвитку здібностей знаходити потрібну інформацію, аналізувати її та впроваджувати у свою практичну діяльність, оперативно реагувати на інноваційний досвід, а також проектувати, створювати, експериментально апробувати інновації, уміти їх цілеспрямовано розповсюджувати. Проте ці питання досліджуються науковцями в загальнотеоретичному плані.

Формування цілей статті... Мета цієї статті полягає у дослідженні умов та факторів розвитку інформаційної культури педагога в загальноосвітньому навчальному закладі.

Вклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні є всі підстави говорити про формування нової інформаційної культури, яка може стати елементом загальної культури людства. Її основу становлять знання про інформаційне середовище, закони його функціонування, вміння орієнтуватися в інформаційних потоках. Інформаційна культура поки що є показником не загальної, а, швидше, професійної культури, але з часом стане важливим фактором розвитку кожної особистості [1].

Оволодіння інформаційною культурою – це шлях універсалізації якостей людини, який сприяє реальному розумінню людиною самої себе, свого місця і своєї ролі в суспільстві та у світі в цілому. Велику роль у формуванні інформаційної культури грає відкрита освіта, яка повинна формувати фахівця інформаційного співтовариства, виробляючи у нього навички та вміння: диференціації інформації; виділення значущої інформації; вироблення критеріїв оцінки інформації; виробляти інформацію і використовувати її.

Розвиток інформаційної культури зумовлений як зовнішніми (соціальні та професійні вимоги до педагогічної культури), так і внутрішніми факторами (рівнем розвитку світогляду педагога, особистісними властивостями і характеристиками, які визначають готовність до подолання проблем в створенні та функціонуванні інформаційного освітнього середовища та ін.). Інформаційна культура як суб'єктивне явище вирізняється динамічністю, мінливістю, перетвореннями, які відбуваються в досвіді педагога, його психіці. З іншої сторони, інформаційна культура як об'єктивне явище постійно збагачується, вдосконалюється в тісному взаємозв'язку з розвитком інформаційного середовища. Основними чинниками, що визначили виникнення феномену інформаційної культури, є: перехід інформації у сферу найважливіших універсальних категорій суспільного розвитку; зростання об'ємів інформації, інформатизація суспільства, розвиток інформаційної техніки та технології; становлення інформаційного суспільства.

Результативність діяльності з підвищення рівня інформаційної культури особистості, окремих категорій споживачів інформації, суспільства в цілому залежить від цілого ряду факторів:

- ✓ теоретична нерозробленість даного наукового напрямку, обумовлена новизною; складність проблеми викликала безліч дослідницьких підходів, що відрізняються понятійним апаратом, значною різницею в трактуванні даного явища; ототожнення поняття «інформаційна культура» з бібліотечно-бібліографічними знаннями або з комп'ютерною грамотністю;
- ✓ методична нерозробленість, відсутність науково аргументованих, дидактично обґрунтованих методик навчання основам інформаційної культури, дефіцит навчальної та методичної літератури з даного напрямку;
- ✓ відсутність спеціально підготовлених педагогічних кадрів, здатних забезпечити кваліфікаційне навчання основам інформаційної культури різних вікових і соціальних категорій.

Можна виокремити позитивні та негативні фактори розвитку інформаційної культури педагога в загальноосвітньому навчальному закладі. Позитивні: власна ініціатива і творчість, інтерес до роботи, бажання підвищити майстерність, приклад і повага з боку адміністрації та колег, робота фахових методичних об'єднань, курси підвищення кваліфікації. Негативні: власна інертність, відсутність необхідних теоретичних знань; неминучі витрати часу, але немає компенсації та зусилля в галузі інформаційних інновацій; обмежені ресурси; невпевненість у своїх можливостях. Особистісна спрямованість є одним із найважливіших суб'єктивних факторів досягнення вершини в розвитку інформаційної культури.

Процес формування інформаційної культури педагога досить складний, динамічний і суперечливий. Він не протікає стихійно, але передбачає наявність певних умов та компетентного управління.

Результативність його багато в чому залежить від сукупності тих педагогічних умов, у яких він відбувається.

За Великим енциклопедичним словником «умова» трактується як «необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення чого-небудь». У словнику розкривається також означення умови з іншої позиції: «умови – це правила, вимоги використання яких забезпечує що-небудь».

За словником С. Ожегова «умови: 1) обставини, від яких що-небудь залежить; 2) правила, що установлені в будь-якій діяльності, галузі життя».

Або, за визначенням В. Ширшова, «умова – обставина, від наявності чи зміни якої залежить наявність чи зміна чогось іншого, що називається в такому разі обумовленим».

Дослідник М. Дуранов у своїх роботах спробував розділити поняття «умова» і поняття «фактор». На думку науковця, умови й фактори відрізняються одне від одного своїми функціями, але можуть збігатися за змістом. Фактори, за М. Дурановим, – це причини та рушійні сили процесу виховання, функціонування яких неможливе без наявності необхідних педагогічних умов, що мають зовнішній і внутрішній характер щодо вихованця.

Згідно з теорією П. Гальперіна, навчання зводиться до засвоєння орієнтирів діяльності і розумових дій, необхідних для планування і виконання завдань в певних умовах. Формування будь-якого нового знання відбувається, за П. Гальперіном, у такій послідовності:

1. Створення мотивації. При цьому внутрішня мотивація виявляється надійнішою, ніж зовнішня.
2. Пояснення або виділення схеми орієнтуючої основи дії. На цьому етапі учні освоюють, як і в якій послідовності виконуються орієнтуючі, виконавчі та контрольні операції, що входять до складу дії.
3. Формування дій у матеріальній або матеріалізованій формі.
4. Формування дій у гучній мові без опори на матеріальні засоби. Спочатку дії проговорюються своїми словами, а потім переходять до наукової мови, що виступає кінцевим результатом цього етапу.
5. Формування дій у внутрішній мові, що є перехідним етапом для проведення дії в розумовий план. На цьому етапі дії починають скорочуватись і автоматизуватись.
6. Перехід дії у внутрішню мову, а внутрішньої мови – у думку. На цьому етапі дії набувають автоматичного характеру і стають недоступними самоспостереженню. Свідомості відкривається тільки продукт цього процесу.

Серед умов підвищення рівня інформаційної культури важливого значення набувають такі, які б сприяли формуванню системи психолого-педагогічних, методичних знань і практичних умінь роботи в даному напрямку, до яких необхідно віднести: постійного зворотного зв'язку теоретичного та емпіричного навчального матеріалу в системі післядипломної педагогічної освіти; забезпечення педагогічно обумовлених методів, форм і засобів у навчанні педагога.

Аналіз наукової літератури дозволив нам говорити про розходження об'єктивних і суб'єктивних умов формування інформаційної культури педагогів. А. Ясінський, досліджуючи формування основ інформаційної культури стверджував, що цей процес забезпечується систематичним використанням інтегрованих завдань, які сприяють:

- розвитку абстрактного та образного мислення;
- формуванню навичок інформаційного моделювання та дослідження на їх основі реальних процесів і явищ;
- кваліфікованому оволодінню знаряддєвим комплексом комп'ютера.

У сучасному інформаційному суспільстві виникає потреба узгодити зміст навчання із досягненнями сучасних інформаційних технологій, посилити його прикладний характер. Серед методів навчання переважають продуктивні, розвиваючі методи дослідницького характеру [6].

Г. Вишинська серед умов, що забезпечують результативність формування інформаційної культури визначає:

- уточнення завдань і змісту навчального процесу курсів підвищення кваліфікації відповідно до нового освітнього пріоритету – формування інформаційної культури особистості шляхом диференціації у вигляді моделі поетапного здійснення цього завдання;
- модельна репрезентація навчальної бази для формування інформаційної культури;
- індивідуалізація навчального процесу за рахунок використання новітніх педагогічних інформаційних технологій, що сприятиме підвищенню його ефективності та модульної організації змісту навчального матеріалу [2].

І. Смірнова зробила спробу довести, що формування інформаційної культури буде результативнішим за умови впровадження педагогічної технології як системи [4].

Аналіз наукової літератури довів, що в практиці мають місце стійкі суперечності між постійно зростаючим інтересом педагогів до формування основних показників інформаційної культури й невідповідними до їх запитів формами фахової підготовки. Цих суперечностей можна уникнути тільки за умов забезпечення стійкої позитивної мотивації навчання, постійного оновлення та поширення інформаційного багажу, врахування міжпредметних інтегрованих зв'язків та рефлексивного підходу до процесу формування інформаційної культури.

Формувати інформаційну культуру доцільно з урахуванням наявних знань, умінь, особистісного досвіду та потреб особистості в її розвитку, а вивчати основи інформаційної культури бажано та педагогічно доцільно разом із вивченням інформаційних систем підтримки педагогічної діяльності [3].

Засвоєння основних положень теорії інформатизації, нових інформаційних технологій і впровадження їх педагогом у свою професійну діяльність повинні відбуватися через дію на психічні процеси і стани, які за своєю природою закономірно виникають під час проектної діяльності.

Оскільки формування інформаційної культури особистості педагога як цілісності повинне розглядатися як одна з головних педагогічних цілей процесу професійної підготовки, слід очікувати, що в процесі безперервної професійної підготовки цей вид культури переходить на якісно новий рівень за таких умов:

– процес професійної підготовки ґрунтується на проектно-рефлексивному підході, відповідно до якого педагог здійснює навчальну, інформаційну, проектну й рефлексивну діяльність в єдності;

– визначені принципи розвитку інформаційної культури, які регулюють діяльність викладача з формування і розвитку інформаційної культури педагога;

– створені технології формування інформаційної культури для етапів професійної підготовки педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти, що реалізують уявлення про цілі інформаційної культури, можливості способів і форм підготовки, наявних у практиці безперервної освіти.

Досягнення мети розвитку інформаційної культури здійснюється у процесі вирішення наступних завдань: вивчення різноманітних джерел інформації; опанування способів аналітико-синтетичної переробки навчальної інформації, прийомів і засобів самостійного ведення пошуку інформації відповідно до завдань, які виникають під час навчання; вивчення і застосування можливостей новітніх інформаційних технологій тощо.

Найбільший обсяг знань, пов'язаних зі сферою інформаційної культури, припадає на вивчення різноманітних джерел інформації, а найбільший обсяг умінь – на опанування способів аналітико-синтетичної переробки інформації.

Інформаційна культура як складне системне утворення є динамічною якістю особистості педагога, що структурується інформаційно-змістовними і психологічними компонентами. Суть інформаційної культури особистості педагога полягає в наявності спеціальних методичних умінь і професійно важливих якостей, що дозволяють використовувати знання інформаційних технологій з організації навчально-пізнавальної діяльності для формування інформаційної культури в педагогічному процесі [5].

Слід наголосити, що розглядання проблеми формування інформаційної культури педагога в умовах інформаційно-освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу розкриває роль створення відповідних умов для застосування інформаційних технологій у навчальному процесі. Інформаційна діяльність в умовах безперервної освіти повинна стати невід'ємним компонентом професійної діяльності вчителя в загальноосвітній школі на уроках та у позакласній діяльності.

Коли ми говоримо про інформаційну культуру педагога, то в якості головних її складових виділяємо наступні аспекти: навички з використання своїх розумових (інтелектуальних) здібностей; високий рівень відкритості до сприйняття нової інформації; вміння надавати інформацію в зрозумілому вигляді і ефективно її використовувати; здібності до аналітичного опрацювання інформації.

Враховуючи ці аспекти, можна зробити висновок, що інформаційна культура це: новий тип світогляду; новий тип спілкування; вільний доступ в інформаційному просторі; новий тип мислення, який зорієнтований на саморозвиток і самоосвіту.

Висновки... Процес розвитку інформаційної культури педагога є об'єктивною потребою, яка мотивується такими факторами: щоденна робота з інформацією; творча атмосфера; конкуренція; зміни в суспільстві; громадська, суспільна думка.

Тільки системна єдність умов та факторів дозволяє досягти найкращих результатів і становить комплекс розвитку інформаційної культури педагога в процесі освіти впродовж життя.

Інформаційна культура педагога є важливою складовою його професійно-педагогічної культури, складним особистісним утворенням, що має свою структуру, і ефективно формується за умов створення відповідного освітньо-культурного середовища, залучення системи стимулів і засобів їхньої спрямованої і неспрямованої соціалізації, необхідних педагогічних технологій.

Таким чином, загальноосвітній навчальний заклад, який приймає стратегію формування інформаційної культури, має забезпечити комплекс створених умов з врахуванням важливих чинників для самореалізації та високої мотивації педагогів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці моделі управління розвитком інформаційної культури педагога в загальноосвітньому навчальному закладі.

Використана література :

1. Аніщенко О.В. Інформаційна культура педагога / О.В. Аніщенко, О.С. Падалка. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12.APSN_2007/Pedagogica/20930.doc.htm
2. Вишинська Г.В. Формування інформаційної культури особистості майбутнього офіцера : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / Г.В. Вишинська. – Хмельницький, 2002. – 20 с.

3. Гайдаренко Л.В. Технология формирования информационной культуры управленческой деятельности: На примере слушателей повышения квалификации: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.08 / Л.В. Гайдаренко. – Москва, 2003. – 199 с.
4. Смирнова І.М. Формування інформаційної культури майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І.М. Смирнова – Ізмаїл, 2004. – 20 с.
5. Танган С.А. Высшее образование в перспективе XXI столетия / С.А. Танган // Педагогика. – 2000. – No 2. – С.3-10.
6. Ясінський А.М. Формування основ інформаційної культури школярів засобами інтегрованих завдань з інформатики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання інформатики» / А.М. Ясінський. – Київ, 2000. – 20 с.

Ворон О.Г.

ФАКТОРЫ И УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГА В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧЕБНОМ УЧРЕЖДЕНИИ

В статье выяснена важность и особенности информационной культуры педагога в общеобразовательном учебном учреждении, проанализированы условия и факторы развития информационной культуры. Учитель должен понищать ту роль, которая ему отведена в формировании личности ученика как личности информационной цивилизации. Формировать информационную культуру в учащихся должен тот учитель, который и сам владеет такой культурой. Развитие информационной культуры педагога – проблема, от успешного решения которой в значительной степени зависит эффективность функционирования общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: информация, информационная культура, педагог, условия, факторы.

Voron O.

THE FACTORS AND CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CULTURE OF TEACHER IN A SECONDARY EDUCATION INSTITUTION

The article clarified the importance and specific features of information culture of Information culture is important for every teacher. The teacher must understand the role he can play in the shaping of student's personality as a person of information civilization. The information culture of students must be formed by the teacher who himself has so much culture. Therefore, for the system of education organizing information education and improving information culture of a person is a problem of paramount importance, and pedagogical workers become the key figures, and in the first place real increases in the level of information culture of young people who study depend on them. It has become a priority for secondary schools to cultivate a taste to the systematic application of information and communication and innovative pedagogical technologies, multimedia and the Internet in everyday life. At the same time, despite the importance of problems, there is a little attention to the development of information culture of teacher in a secondary education institution in science and practice, it is not developed an effective model for the managing its formation in the new social conditions.

Key words: information, information culture, teacher, factors, conditions.

Подано до редакції 26.03.2015.

Рекомендовано до друку канд.істор.наук, доц. Паніною Л.А.

УДК: 378.016: 0.04+0.04.239

© 2015

Воскобойніков С.О.

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ ДО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ СПЕЦІАЛІСТІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

В статті визначена професійна готовність майбутніх спеціалістів інформаційної безпеки до захисту інформації з обмеженим доступом як комплексна професійна характеристика, структура якої включає основні компоненти: ноосферно-аксіологічний; інноваційно-формулюючий; інформаційно-технологічний; проектно-технічний; моніторингово-оцінний.

Компонентна структура у поєднанні з критеріальним підходом надає можливість розробки диференційної характеристики сформованості професійних якостей, які забезпечують професійну готовність майбутніх спеціалістів інформаційної безпеки до захисту інформації з обмеженим доступом.

Ключові слова: професійна готовність до захисту інформації з обмеженим доступом, інформаційна безпека, кібербезпека, компонентна структура, професійні компетенції.

Постановка проблеми у загальному вигляді... На межі третього тисячоліття у розвитку світової науки і техніки постали проблеми глобалізації інформаційного простору. Інформаційні ресурси стали надбанням розвитку цивілізації і водночас потужним фактором науково-технічного прогресу. Накопичення науково-технічної інформації поставило перед людством завдання її систематизації, архівації, зберігання, коректного доступу та використання на благо суспільства і самої людини. Саме тому виникла суспільна необхідність налагодження інформаційної безпеки і захисту інформації. Надзвичайно важливим для інформаційної безпеки є захист інформації з обмеженим доступом.